

Маја Павловић Шајтинац*

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за руски језик и књижевност
maja.pavlovic.sajtinac@pr.ac.rs

УДК 811.161.1'373:811.163.41'373
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2026.30.1.5>
Оригинални научни рад
примљен 30.4.2026.
прихваћен за штампу 5.7.2026.

Василије Стоиљковић

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за руски језик и књижевност
vasilije.stoiljkovic@pr.ac.rs

КОГНИТИВНА ФАСАДА И ДЕКОМПОЗИЦИЈА ЗНАЧЕЊА: КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА СРПСКО-РУСКИХ ГАСТРОНИМА У ОГЛЕДАЛУ ДЕЛИМИЧНИХ ЛЕКСИЧКИХ ПАРАЛЕЛА (БЕОГРАД—МОСКВА—ПАРИЗ)

У раду се бавимо контрастивном анализом гастрономиа у руско-српском језичком контакту. Предмет истраживања су модалитети гастрономске терминологије настали услед формалне сродности двају језика, на грађи јеловника ресторана у Београду, Москви и Паризу (јануар 2026). Циљ рада је декомпозиција механизма који називамо *когнитивна фасада* – психолингвистичког феномена привидне семантичке прозирности који обуставља критичку проверу значења у контакту блискосродних језика. Упркос акустичкој блискости, механизам ствара зону „привидног разумевања” – погрешно изједначавање дела значења појма са његовим целокупним значењем. Методом компаративне анализе словенског и несловенског кода (француска средина) показујемо да језичка удаљеност зауставља аутоматизам когнитивне фасаде и води ка аналитичкој декомпозицији значења. Резултати могу послужити као таксономски модел за лексикографску обраду лексичких паралела, и као основа за будући *Речник руско-српских лексичких паралела*.

Кључне речи: когнитивна фасада, декомпозиција значења, гастрономиа, руско-српски језички контакт, лексичке паралеле, интерсемема, идиосемема.

This paper presents a contrastive analysis of gastronyms in Russian–Serbian language contact. The subject-matter comprises modalities of gastronomic terminology arising from formal relatedness of the two languages, based on restaurant menus from Belgrade, Moscow and Paris (January 2026). The aim is to deconstruct the cognitive façade – a psycholinguistic phenomenon of apparent semantic transparency that suspends critical meaning verification in contact between closely related languages. Despite acoustic similarity, this mechanism creates a zone of 'apparent understanding' – erroneous equation of part of a concept's meaning with its entire meaning. Using comparative

* <https://orcid.org/0000-0003-0794-2802>

analysis of Slavic and non-Slavic code (French environment), we demonstrate that language distance halts the automaticity of the cognitive façade and leads to analytical meaning decomposition. Results can serve as a taxonomic model for lexicographic treatment of lexical parallels, also providing an empirical basis for a future Dictionary of Russian–Serbian Lexical Parallels.

Keywords: cognitive façade, meaning decomposition, gastronyms, Russian–Serbian language contact, lexical parallels, intersememe, idioseme.

Увод

1.0. Дефинисање термина когнитивна фасада

Под термином *когнитивна фасада* (КФ) подразумевали смо психоллингвистички феномен привидног разумевања лексема до кога може доћи услед формалне и ортографске сличности лексема блискосродних језика (руски и српски). Та блискост може створити илузију семантичке прозирности – говорник брзо и интуитивно схвата значење речи на основу форме, што може зауставити дубљу декомпозицију и блокирати прецизну анализу.

1.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет рада је контрастивна анализа гастронима у руско-српском контакту на грађи јеловника у ресторанима у Београду, Москви и Паризу (јануар 2026). Наше истраживање полази од тога да гастрономска терминологија има „повећани етнокултуролошки значај” (Каплина, Жезлова 2023:176) – концепти овог типа лексике су универзални, али се језички изражавају на културолошки специфичан начин. Циљ истраживања је једна од могућности декомпозиције КФ и идентификација утицаја на лексичку интерференцију. Поређењем словенског (рус/срп) и несловенског кода (француски) потврдили¹ смо да језичка удаљеност зауставља КФ и тражи дубљу семантичку анализу.

1.2. Хипотеза

Типолошка блискост руског и српског парадоксално отежава прецизну декомпозицију значења (плитка обрада, задржавање на форми), док

¹ Овде се мисли на Кошутинев став исказан у предговору *Примера књижевног језика руског I* о томе да језичка сродност погодује погрешном поистовећивању облика услед привидне сличности, док језичка удаљеност тај механизам ограничава. Он пише: „Кад Немац нпр. учи руски језик, он ће га боље изучити него Србин; Немцу није позната нити једна руска реч, зато ће он сваку тржити у речнику... Србин ...једнаке или сличне речи никако не тражи, већ узима да оне у руском исто значе што и у нашем језику, па тако и преводи, газећи често сваку логику и најобичније захтеве здравог смисла” (Кошутин, 1926: VIII)

језичка удаљеност (француски) води дубинској анализи у потрази за семантичким еквивалентима.

2. Теоријски оквири истраживања

2.1. Когнитивна фасада као језички феномен

Као теоријска основа за разумевање феномена „кратких спојева” у контакту блискородних језика, послужили су нам резултати психолингвистичких истраживања, теорије о међујезичкој асиметрији и лексикографском портретисању лексема.

Полазна тачка била нам је монографија Д. Филиповић Ђурђевић *Когнитивне основе језика* (2022) у којој ауторка објашњава хипотезу о адаптацији контролног система на захтеве двојезичне средине (Филиповић Ђурђевић 2022: 231 према Green & Abutelebi 2013). Услед контакта две језичке структуре долази до промене у системима пажње и то ствара непрекидну потребу за селекцијом релевантних знакова и сузбијањем интерференције. Задатак је нарочито сложен у сусрету блискородних језика, где висока формална сличност лексичких јединица отежава селективну инхибицију.

Потврду налазимо и код А. А. Залевске (Залевская 1999: 156) која указује да се јединице површинског слоја (облик речи) могу активирати без детаљне провере дубинског слоја значења. Код блискородних језика управо та блискост појачава тенденцију ка површинској обради, нарочито сличних или истих лексема и спречава дубљу семантичку анализу. Са друге стране, истраживања В. Г. Гака о функционалној асиметрији показују да „говорна подударана нису аналогна системским” (Гак, 1998: 111–112). Односно, формална блискост ствара привидну еквивалентност: системска асиметрија се маскира и доводи до привидног разумевања, што, по нашем мишљењу води ка КФ. Поменимо и рад Н. К. Гарбовског који истиче да се у основи међујезичке асиметрије налазе логички односи лексема различитог обима садржаја и пресецање појмова, из чега следи да је међујезичка интерференција системска замка у којој спољашња форма маскира културолошке специфичности циљаног језика (Гарбовский 2004: 339) и на тај начин, додали бисмо, активира механизам КФ.

Са лексикографског аспекта, спајајући теорију лексичких паралела (ТЛП) (В.В. Дубичинский 2015: 64) са појмом КФ, важно је узети у обзир системску лексикографију Ј. Д. Апресјана и његов закључак да „свака реч поседује свој лексикографски портрет” (Апресян 1995: 485). Односно, да је ради прецизног утврђивања значења лексеме неопходно у лексикографску обраду увести информације о њеним прозодијским, комуникативним и прагматичким својствима. Овај Апресјановљев приступ логично се

допуњује ТЛП В. Дубичинског, која класификује типове паралела у различитим језицима на потпуне, делимичне и лажне (Дубичинский 2015: 63), омогућавајући систематску декомпозицију случајева КФ и дајући основу за размишљање о речнику лексичких паралела.

Враћајући се појму КФ, а на основу наших претходних истраживања и педагошке праксе закључујемо да КФ не представља само једну од етапа у учењу неког блискородног језика, већ перзистентну баријеру видљиву и код Срба у Русији и код Руса у Србији. Разлог томе је прихватање форме као довољног услова за схватање садржаја. Истовремено на примерима из типолошки удаљеног језика видимо да одсуство овог феномена парадоксално намеће потребу за дубљом и прецизнијом декомпозицијом значења.

Потврду овим размишљањима налазимо и у научној литератури на енглеском језику. Тако рецимо Класен и Фелсер развијају хипотезу о плиткој обради информација из другог језика, засновану на лексичко-семантичким путоказима (Clahsen, Felser, 2006: 3). А Потер и сарадници сугеришу да веза између два језика води преко заједничког концептуалног система (Potter et al., 1984: 23).

Визуелно механизам КФ можемо представити следећом табелом:

параметар	ру.-ср. пар	ру./ср.-фр. пар
степен сличности	висок (ортографско-фонетска блискост)	низак (типолошка и формална удаљеност)
КФ	присутна и перзистентна	одсутна
тип обраде	плитка обрада	дубинска анализа
интерференција	системска (делимичне и лажне паралеле)	минимална (само код позајмица или превода)
путања дешифровања значења	„кратак спој“ ка значењу J1	свесна изградња новог значења J2
декомпозиција значења	инхибирана/блокирана	обавезна и активна

Табела 1: механизам КФ

Као што се из табеле види, КФ делује као инверзивни филтер: што је већа формална и типолошка сличност језика, то је већа вероватноћа когнитивне обмане. Код руско-српског пара долази до ослањања на „плитку структуру” или настанак „симилара” како их назива Залевска (Залевская 1999: 158) и већ постојећа значења у матерњем језику, чиме се процес декомпозиције семантичког садржаја потпуно зауставља. Код типолошки удаљеног језика нема илузорне удобности фасаде и зато се јавља потреба за већим когнитивним напором и дубинском анализом.

2.2. Методологија истраживања

Истраживање је емпиријски засновано и спроведено анализом јавно доступних јеловника ресторана у три града: Београду, Москви и Паризу. Подаци су прикупљени у јануару 2026. године путем претраге званичних веб-страница ресторана. Укупно је анализирано око тридесет јеловника, а примери су изабрани тако да садрже гастронومску терминологију са потенцијалом за формалну сличност између српског и руског језика. Нисмо радили на великом статистичком узорку, већ на студији типичних случајева код којих се манифестује феномен КФ.

Критеријум за избор примера:

- формална сличност лексема (ортографска и фонетска блискост између руског и српског облика)
- потенцијал за привидно разумевање (могућност да се значење погрешно схвати на основу сличне форме)
- културна и гастронomsка релевантност (традиционална јела и пића)
- присуство у бар два од три ареала (погодна за контрастивну анализу)

Методе рада:

- контрастивна анализа
- семантичка декомпозиција
- типологија лексичких паралела
- квалитативни опис интерференције и когнитивних фасада

3. Анализа примера

У овом делу рада на конкретним примерима показујемо како функционише механизам КФ у пракси. Посебна пажња посвећена је случајевима где пренос значења представља грешку: или зато што реч у циљном језику не постоји или ако постоји, семантички садржаји им се у одређеном обиму не поклапају. Примери су анализирани лингвистички, семантички и културолошки. По начину на који су интегрисани у језик гастронomsке понуде подељени су на три основне групе:

1. Стандардне позајмице које не изазивају недоумице. У Београду то су русизми попут *йељмени*, *боршч*, *йирожок*. У Москви су то србизми као што су *чевайчичи*, *йлескавице*, *мучкалица* и др.

2. Егзотизми, односно речи које су задржане у изворном облику или са минималним фонетским прилагођавањем и указују на аутентичност јела. Ту смо уврстили речи: *сгушенка*, *йворог*, *орешки*, *йрубочка*, *сирники*, *вареники*. Занимљив пример је *селођка йод шубом* у коме долази до метатезе јотације (*селёдка – селођка*) и морфолошке реанализе (*шубой – шубом*) ус-

ловне међујезичке паралеле шуба/шубара.² У Москви у ову групу спадају *ушћийци, ракия, гибаница*. Ови примери често иду са објашњењем.

3. Група, која је у фокусу нашег рада су примери који су резултат деловања КФ, механизма који због формалне сличности речи доводи до обустављања критичке провере значења. Аутор верујући да преноси потпуни семантички садржај, заправо ствара хибридне облике, семантичке промашаје или пројектује погрешан концепт.

3.1. Типови когнитивне фасаде

Анализом грађе уочили смо пет основних облика КФ зависно од нивоа језичке структуре на коме долази до обустављања критичке провере значења.³

3.1.1. Фонетска фасада

Може настати и када говорник, на основу познавања фонетских закона циљног језика, изводи погрешан закључак о истоветности значења двеју речи. У примеру који наводимо механизам не покреће незнање, већ парадоксално, знање које постаје замка:

колач – у српском означава десерт, док у руском реч *калач* означава врсту пшеничног хлеба (етимолошки сродне речи). Међутим у руском језику делује фонетски закон по коме се неакцентовано *о* у првом предакценатском слогу изговара као [а], облик *колач* дао је руски облик *калач* који се усталио. Српски аутор, свестан овог закона, закључује да је *колач*, исто што *калач* и да се ради о правилној гласовној кореспонденцији и не проверава значење. Иза привидне прозирности крије се семантички раскорак.

3.1.2. Морфолошка фасада

Настаје када аутор не прилагоди граматичке категорије (пре свега род) у циљном језику. Овај тип забележен је искључиво у београдским примерима, док у Москви нисмо уочили морфолошка одступања.

Пример у руском ресторану у Београду:

йилећи иницицла – руска именица мушког рода *иницель* пренета је у српски без прилагођавања рода, што доводи до неконгруенције: придев *йилећи* (мушки род) стоји уз именицу *иницла* (женски род).

2 Код овог пара видимо да је лексема *шубара* морфолошки маркирана суфиксом *-ара* (који служи за семантичку специјализацију објекта), док је руска лексема *шуба* остала као примарна форма.

3 Значења свих примера које наводимо у тексту потврђена су за руски језик у речницима: С. А. Кузнецов *Большой толковый словарь русского языка* и Д. Н. Ушаков *Толковый словарь русского языка: в 4 т.* и М. Николић *Речник српскога језика*.

3.1.3. Семантичка фасада

Најчешћи и најсуптилнији облик. Реч у циљном језику постоји, али јој се семантички садржај не поклапа са оним у изворном језику. Аутор пројектује значење које у циљном језику не постоји.

Примери из руских ресторана у Београду:

свињска сало димљена, у руском реч *сало* означава између осталог прехранбени производ (сланину), док у српском има значење трбушних наслага код људи и животиња (и нејестиво је у свежем стању).

икра од ђиквица, руски појам *икра* покрива и рибљу икру и намазе од поврћа; српски појам *икра* односи се искључиво на рибљу икру.

рибље и ђилеће коџилеће, руски појам *коџилећа* подразумева јело од млевеног меса; српски појам *коџилећ* означава комад меса са кости.

Примери забележени у српским ресторанима у Москви:

кајмак – у руском језику је то густо укувана павлака; српски *кајмак* се прави од куваног или некуваног млека и чвршће је конзистенције.

џиџа – руски појам означава танку лепињу без надева; српска *џиџа* је наведено пециво од танког теста.

3.1.4. Творбена фасада

Настаје када аутор примени творбени модел из изворног језика на циљни, стварајући реч која у циљном језику не постоји.

У београдском ресторану наишли смо на пример

слојка са јетром и шливом – аутор преноси реч из свог матерњег језика, стварајући хибридни облик са претпоставком да су на основу истоветности корена *слој/слой* и изведенице исте. Али нису. Таква реч не постоји у српском језику. Овде примећујемо и фонетску фасаду у речи *шлива*, аутор зна да у руском језику долази до палатализације сонанта *л* испред вокала предњег реда, као што је случај код речи *слива* у руском језику, где је глас [л'] умекшан, он овај принцип преноси и на циљни језик, упркос постојању графеме *љ* у српском језику.

У српском ресторану у Москви наилазимо на пример:

пасуљ, на делу је исти принцип, а резултат је хибрид, као у претходном примеру. Аутор транслитерује српску реч *џасуљ* у руску ћирилицу додајући меки знак на крају, осим тога у руском ова врста поврћа зове се *фасољ*, и та фонетска и ортографска сличност може бити узрок укључивања механизма КФ.

3.1.5. Синтаксичка фасада

Настаје када аутор не успостави правилне синтагматске односе међу речима, ослањајући се на „гомилање” лексема без граматичких веза. Овај тип фасаде забележен је у једном од београдских ресторана:

йелмени азурна шкамйа – недостаје предлошко-падежна веза (нпр. *са шкамйима, у сосу од шкамйа*); именице су нанизане без јасне синтаксичке структуре. Аутор је могао правити аналогију са гастронимима *суј Харчо, йторй Найолеон*, међутим, губећи из вида да су други делови ових назива властита имена, а синтагма *азурна шкамйа* то свакако није. Овде је укључен и морфолошки тип КФ: придев *азурна* написан је у женском роду, док је именица *шкамй* у српском језику мушког рода. Аутор додаје наставак *-а*, претварајући је у непостојећу именицу женског рода, по аналогији са руским еквивалентом *кревейка* која јесте у женском роду.

На основу примера можемо представити типове КФ и њихове основне карактеристике следећом табелом:

тип фасаде	основна карактеристика
фонетска	примена фонетских закона изворног језика на циљни
морфолошка	неприлагођавање граматичких категорија
семантичка	реч постоји у циљном језику, али говорник пројектује погрешан концепт
творбена	примена творбених модела из изворног језика на циљни,
синтаксичка	занемаривање синтаксичких правила која владају у циљном језику

Табела 2: типови КФ

3.2. Париз као контролна група: одсуство фасаде

Након анализе примера из Београда и Москве поставља се питање: да ли је КФ условљена искључиво језичком сличношћу? Ради провере истраживање смо проширили на Париз – француско говорно подручје, типолошки удаљено од словенских језика. Прегледом менија десетак руских и једног српског ресторана у Паризу, дошли смо до закључка: КФ је у потпуности изостала.

3.2.1. Руски ресторани у Паризу

У руским ресторанима у Паризу, примери као што су *селедка йод шу-бой, койлелйы, йелмени, свиное сало койченное* појављују се у облику који искључује могућност фасаде.

côtelles Babouchka – у примеру *Côtelles Babouchka*, налазимо прецизним описом *boulette de poulet haché* (лоптика од млевеног пилећег меса). У

овом случају видимо како се у француској средини, лишеној формалне сличности са руским језиком, мора приступити другачијој стратегији: прецизан опис се намеће као нужност, јасно стављајући до знања да се не ради о комаду меса са кости што би на основу значења речи *côtelette* гост могао да помисли, *већ* о фашираним шницлама. За разлику од београдских примера (*џилећа* и *рибља коїлџија*), где је реч *коїлџија* пренета у српски језик без икаквог објашњења што је довело до семантичке забуне, у Паризу је аутор био приморан да објасни значење речи, јер није имао услова за КФ.

salade Shuba / harengs en fourrure – (харинга у бунди) у париским ресторанима појављује се као: *Salade Shuba*, *harengs en fourrure* или само *Chouba*. Сви облици праћени су детаљним описом састојака.

saindoux gourmet – овај пример открива најдубљи слој когнитивне фасаде – онај у коме се не сусрећу само језици, већ и културе, традиције и гастрономски кбдови. Наиме, руска реч *сало* је полисемична: 1. масно ткиво; 2. топљена маст; 3. сушена или димљена сланина, (у српском језику еквивалент овог значења је сланина). Када аутор јеловника у руском ресторану у Београду нуди димљену сланину као предјело, он полази од исправне претпоставке да у Србији постоји исти гастрономски обичај као у Русији. Управо та културолошка сличност активирала је механизам КФ и зауставила проверу значења речи *сало* у српском језику, стварајући на тај начин семантички бродолом. Културолошка сличност била је довољна да се покрене механизам КФ. У Паризу аутор полази од сазнања да у француској гастрономској традицији не постоји тај обичај. Зато значење речи *сало* преводи другим могућим значењем, користећи израз *свињска масић*. Очигледно је да се овде КФ није могла активирати.

Ако упоредимо третман исте руске речи у ресторанима у Београду и Паризу можемо да закључимо да механизам КФ није само лингвистички, већ и културолошки феномен. Формална језичка сличност представља најважнији услов за активирање овог механизма, али један од битних услова, као што пример показује, јесте и културолошка сличност. На тај начин можемо закључити да механизам делује заправо на раскршћу језика и културе.

3.2.3. Српски ресторан у Паризу

Анализирајући мени српског ресторана *Завичај* у Паризу, издвојили смо три јела која су нам послужила као контраст примерима из Београда и Москве: *кајмак*, *џиџија* и *јребранац*. Сваки од њих показује на који се начин, у одсуству језичке сличности, мора приступити комуникативној стратегији.

кајмак, за овај гастрономски појам аутор менија даје кратак опис – *fromage typic de Serbie* (типичан српски сир), иако технолошки кајмак није сир, овај опис је функционалан – француском госту сугерише да је реч о млечном производу, и то специфичном за Србију. Аутор не претпоставља да ће гост разумети шта је кајмак, већ му пружа основно објашњење. Нема фасаде.

йийџа, за овај гастрономски појам аутор користи преводну реч *feuilleté* (лиснато тесто), уз прецизно навођење надева: *са сиром и јајима, са вишњама, са орасима*. Овај избор показује да аутор не очекује да француски гост зна шта је *йийџа*. Уместо тога, бира потпуни превод који је госту разумљив.

йребранац, јело од печеног пасуља карактеристично за српску кухињу, у париском менију добија назив *Cassoulet à la serbe*. Француски *cassoulet* је познато јело од пасуља, па аутор користи ту аналогију као мост ка разумевању. Додатак *à la serbe* указује на разлику – није класичан француски специјалитет, већ српска верзија. Аутор не претпоставља да ће Француз разумети реч *йребранац*, већ гради културолошку паралелу. Нема фасаде.

Сви примери потврђују основну тезу: тамо где нема језичке сличности, нема ни претпоставке за укључивање механизма КФ. У Паризу, аутори менија и руских и српских, не могу да се ослане на претпоставку да ће гост разумети српске или руске називе. Зато их или преводе, или објашњавају, или повезују са познатим француским концептима. Грешка постаје немогућа, јер је комуникација свесна и прецизна.

4. Од когнитивне фасаде до речника лексичких паралела

Након детаљне анализе примера из Београда, Москве и Париза, поставља се питање: како се механизам КФ може превазићи? Један од могућих одговора нуди ТЛП В. В. Дубичинског, развијена у оквиру монографије *Теория и лексикографическое описание лексических параллелей* (2015).

Дубичински лексичке паралеле дефинише као споља сличне лексеме двају или више језика које се пореде на синхронијском нивоу (Дубичинский, Ройтер 2015: 62). У оквиру своје теорије он уводи кључну дистинкцију између интерсемема (интернационалних значењских компоненти) и идиосемема (национално-специфичних значења која одражавају културолошке особености датог језика) (*ibid*: 64). Управо се на размеђи ова два појма јавља когнитивна фасада: говорник препознаје интерсемему – заједнички, међународни слој значења, али превиђа идиосемему – оне специфичне семантичке компоненте које чине да реч у циљном језику значи нешто друго. Под дејством КФ идиосемеме остају невидљиве.

Дубичински даље развија класификацију лексичких паралела, разликујући потпуну еквивалентност, делимичну еквивалентност и лажну еквивалентност (*ibid*: 63). Сви наши примери припадају категорији делимичних лексичких паралела – оној коју карактерише семантичка дивергенција упркос формалној сличности. Управо се на трагу ове теорије намеће закључак да је за превазилажење феномена КФ неопходно систематско лексикографско описивање лексичких паралела.

Као природни наставак овог истраживања јавља се идеја израде *Речника руско-српских лексичких паралела*, у коме би се кроз поређење интерсемема и идиосемема, указало на замке које носи привидна прозирност значења. Декомпозиција КФ, којом се овај рад бави, управо води ка том циљу: да се речи које на први поглед изгледају исто, а значе различито, опишу на начин који ће преводиоцима, истраживачима и свима који долазе у додир са ова два блискосродна језика омогућити да избегну замке које смо у овом раду документовали.

Као пример речничког чланка у речнику овога типа можемо навести лексикографску анализу делимичне руско-српске паралеле, *котлѐта/котлѐй*, онако како је то уобичајено у досадашњим речницима овог типа (Дубичинский 2025: 20). Као што се из примера види, заједничка интерсемема је пржено јело од (у овом случају телећег) меса, а идиосемеме указују на начин припреме, у руском је то шницла од било ког млевеног меса, а у српском комад чистог меса са кости најчешће телећег, јањег или свињског, чиме се искуљчује могућност да котлети буду од рибе или пилетине, као пример који смо нашли у руском ресторану у Београду.

● котлѐта (ж.р.)	● котлет (м.р.)
кушање из рубленног или молотог меса или рыбы в виде лепѐшки круглой или продолговатой формы	део ребра са месом (свињским, телећим), припремљен за јело
јело од сецканог или млевеног меса или рибе обликовано у пљоснате округле или издужене лоптице.	часть ребра с мясом (свинным, телячьим), приготовленная для еды
сербский еквивалент: фаширана шницла, пљескавица	руски еквивалент: отбивная

Табела 3: пример речничког чланка *Речника руско-српских ЛП*

5. Закључак

Полазећи од теоријског оквира који КФ дефинише као механизам привидне семантичке прозирности блискосродних језика у контакту, истраживање је показало како овај механизам функционише у пракси. КФ настаје на размеђи интерсемема и идиосемема: национално-специфична значења остају невидљива, што доводи до семантичких промашаја и хибридних облика. Механизам делује у оба смера: у Београду доминирају морфолошка и семантичка фасада, у Москви семантичка и творбена фасада. Потврђује се парадокс: управо блискост језика, која би требало да олакша комуникацију,

постаје њена највећа препрека. Тамо, где језици нису сродни (контролни пример: француски) – КФ не постоји, јер су аутори менија принуђени на свесне и прецизне стратегије. Обрада примера лексеме *сало* показује да није реч само о лингвистичком, већ и културолошком феномену. Истраживање се завршава предлогом за *Речник руско-српских лексичких паралела*, заснованог на разликовању интерсемема и идиосемема. Као што Реформатски (1987: 47) пише – приликом поређења језика „најпровокативнији су они елементи код којих проналазимо сличности”.

Речници:

- Кузнецов, С. А. (гл. ред.) Большой толковый словарь русского языка. Санкт-Петербург: Норинт, 2000.
 [Kuznetsov, S. A. (gl. red.) Bol'shoj tolkovyj slovar' russkogo âzyka. Sankt-Peterburg: Norint, 2000]
 Николић, М. (ур.) Речник српскога језика (Измењено и поправљено изд.). Нови Сад: Матица српска, 2011.
 [Nikolić, M (ur.) Rečnik srpskoga jezika (Izmenjeno i popravljeno izd.). Novi Sad: Matica srpska, 2011]
 Ушаков, Д. Н. (ред.) Толковый словарь русского языка: в 4 т. Москва: Русские словари, 1994)
 [Ushakov, D. N. (red.) Tolkovij slovar' russkogo âzyka: v 4 t. Moskva: Russkie slovari, 1994]

Цитирана литература:

- Апресян, Юрий Д. Избранные труды. Том 1: Лексическая семантика. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1995.
 [Apresân, Ūrij D. Izbrannye trudy. Tom 1: Leksičeskaâ semantika, Moskva: Škola «Âzyki russskoj kul'tury», 1995]
 Гак, Владимир Г. Языковые преобразования. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1998.
 [Gak, Vladimir G. Âzykovye preobrazovaniâ, Moskva: Škola «Âzyki russskoj kul'tury», 1998]
 Гарбовский, Николай К. Теория перевода. Москва: Издательство Московского университета, 2004.
 [Garbovskij, Nikolaj K. Teoriâ perevoda. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 2004]
 Дубичинский, Владимир В., Ройтер Тилльман. Теория и лексикографическое описание лексических параллелей. Харьков: Підручник НТУ «ХПІ», 2015.
 [Dubičinskij, Vladimir V., Rojter Till'man. Teoriâ i leksikografičeskoe opisanie leksičeskih paraleleij, Harkov: Pidručnik NTU «HPİ», 2015]
 Дубичинский, Владимир В., Ройтер Тилльман. «Теоретическая основа электронного словаря лексических параллелей.» [В:] Лексикография цифровой эпохи.

- Сборник материалов Международного симпозиума (24–25 сентября 2021 г.). Томск: Издательство Томского государственного университета, 2021, 20–23.
- [Dubichinskiĭ, Vladimir V., Roĭter Till'man. «Teoreticheskaiā osnova ėlektronnogo slovariā leksicheskikh parallelei.» [V:] Leksikografiā tšifrovoi ėpokhi. Sbornik materialov Mezhdunarodnogo simpoziuma (24–25 sentiābriā 2021 g.). Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, 2021, 20–23]
- Залевская, Александра А. Введение в психолингвистику. Москва: Российский государственный университет, 1999.
- [Zalevskaiā, Aleksandra A. Vvedenie v psikholingvistiku. Moskva: Rossiĭskĭ gosudarstvennyi universitet, 1999]
- Каплина, Марина М. Светлана А. Жезлова. «Основные приемы трансформации гастрономической терминологии Эльзаса: лингвокультурологический аспект.» Вестник Костромского государственного университета 29/2, 2023: 175–181.
- [Kaplina, Marina M. Svetlana A. Zhezlova. «Osnovnye priemy transformatsii gastronomicheskoi terminologii Ėl'zasa: lingvokulturologicheskiĭ aspekt.» Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta 29/2, 2023: 175–181]
- Кошутѝ, Радован. Примери руског књижевног језика. Београд: Државна штампарија, 1926.
- [Košutić, Radovan. Primeri ruskog književnog jezika. Beograd: Državna štamparija, 1926]
- Реформатский, Александр Александрович. «О сопоставительном методе.» [В:] Лингвистика и поэтика. Москва: Наука, 1987, 40–52.
- [Reformatskiĭ, Aleksandr Aleksandrovich. «O sopostavitel'nom metode.» [V:] Lingvistika i poĕtika. Moskva: Nauka, 1987, 40–52]
- Филиповић Ђурђевић, Душица. Когнитивне основе језика: увод у психолингвистику. Нови Сад: Хеликс, 2022.
- [Filipović Đurđević, Dušica. Kognitivne osnove jezika: uvod u psiholingvistiku. Novi Sad: Heliks, 2022]
- Clahsen, Harald, Claudia Felser. “The Shallow Structure Hypothesis of Second Language Sentence Processing.” Applied Psycholinguistics 27/1, 2006: 31–73.
- Potter, Mary C., Kwok-Fai So, Barbara Von Eckardt, Laurie Beth Feldman. “Lexical and Conceptual Representation in Beginning and Proficient Bilinguals.” Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour 23/1, 1984: 23–38.

Електронски извори:

- Јеловници ресторана руске кухиње у Београду (Wolt Srbija: Berezka, Birds, Blinok, Gastroport, Gurme, Kofilin, Mala Moskva, Rodina bar, Samovars, Siberia, Stroganov family, Teremok), wolt.com (приступљено: 10–20. 1. 2026).
- [Jelovnici restorana ruske kuhinje u Beogradu (Wolt Srbija), wolt.com (pristupljeno: 10–20. 1. 2026)]
- Јеловници ресторана српске кухиње у Москви (Боеми, Буба мара, Вински подрум, Джумбус, КТБ, Никола Тесла, Слава, Субботица, Чевапигриљ, Широкују на широкују, Yugos), званичне презентације ресторана и гастрономски портали (приступљено: 10–20. 1. 2026).

- [Jelovnici restorana srpske kuhinje u Moskvi (Boemi, Buba mara, Vinski podrum, Džumbus, KTB, Nikola Tesla, Slava, Subotica, Čevapigrilj, Širokuju na širokuju, Jugos), zvanične prezentacije restorana i gastro portali (pristupljeno: 10–20. 1. 2026)]
- Јеловници ресторана руске кухиње у Паризу (Kalinka, La Cantine Russe, Maison Russe, Chez Madmemoiselle, Zakouski, À la Ville de Petrograd), званичне веб-странице ресторана (приступљено 10–20.1.2026).
- [Jelovnici restorana ruske kuhinje u Parizu (Kalinka, La Cantine Russe, Maison Russe, Chez Madmemoiselle, Zakouski, À la Ville de Petrograd), zvanične veb-stranice restorana (pristupljeno 10–20.1.2026)]
- Јеловник ресторана српске кухиње у Паризу (Zavičaj – Au Pays Natal), zavicaj.paris (приступљено 16–20.1.2026).
- [Jelovnik restorana srpske kuhinje u Parizu (Zavičaj – Au Pays Natal), zavicaj.paris (приступљено 16 – 20.1.2026)]

Мaja Павлович Шајтинац
Василиј Стоиљкович

КОГНИТИВНИЙ ФАСАД И ДЕКОМПОЗИЦИЈА ЗНАЧЕНИЯ: КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛИЗ СЕРБСКО-РУССКИХ ГАСТРОНИМОВ В ЗЕРКАЛЕ ЧАСТИЧНЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ПАРАЛЛЕЛЕЙ (БЕЛГРАД — МОСКВА — ПАРИЖ)

Резюме

В работе анализируются гастрономы в русско-сербском языковом контакте на материале меню из Белграда, Москвы и Парижа (январь 2026). Цель описать явление декомпозиции «когнитивного фасада» – феномена ложной семантической прозрачности, отключающего критическую проверку значения в контакте близкородственных языков. Когнитивный фасад возникает на стыке интерсемем и идиосемем: национально-специфические значения остаются невидимыми. Механизм действует в обе стороны (Белград, Москва), но отсутствует в Париже – языковая дистанция вынуждает к точным стратегиям перевода. Парадокс: именно близость языков мешает точному пониманию. Работа завершается предложением создать *Словарь русско-сербских лексических параллелей*.

Ключевые слова: когнитивный фасад, гастрономы, русско-сербский языковой контакт, лексические параллели, интерсемема, идиосемема.